

Koduloomade maagiaga kaitsmine baškiiride seas

Zifa Hasanova

Baškortostani Vabariigi R. G. Kuzejevi nimelise
Ufa Föderaalse Uurimiskeskuse Etnoloogiauuringute Instituudi
etnoloogia osakonna teadur
Zifa.83@mail.ru

Teesid: Artikli eesmärk on analüüsida Baškortostani Vabariigi territooriumil kasutatud koduloomade maagilisi kaitsevahendeid 20. sajandi keskel ja 21. sajandi alguses. Baškiirid kasutasid lemmikloomade kaitsmiseks kurjade vaimude ja haiguste eest amulette, metallesemeid, looduslikke kive jne. Pika traditsiooniga maagilised esemed ja amuletid on kindlalt juurdunud baškiiride rituaalsetesse tavadesse ja on aktuaalsed tänapäevani. Sellele osutavad autori välitööde materjalid, mis pärinevad erinevate territoriaalsete rühmade juurest. Viimastel aastakümnetel on baškiirid hakanud kasutama internetis pakutavaid vahendeid ja amulette.

Märksõnad: amuletid, baškiirid, koduloomad, maagia, sõnamaagia

Baškiiridel, kes olid minevikus nomaadid, olid kasutusel mitmesugused karjakasvatusega seotud usundilised ja maagilised kaitsemeetodid, keelud ja ennustused. Nende eesmärk oli tagada turvalisus (heaolu) ja suurendada kariloomade arvukust, samuti peletada eemale haigused ja kurjade jõudude vaimud. Selleks kasutasid baškiirid amulette (hobuste, lehmade, oinaste, karude, huntide luid; kadakate, pihlakate ja pilliroo oksasid) ja looduslikke kive. Nad uskusid ka erksavärviliste riidetükkide hobust kaitsvasse võimesse. Kuigi paljud etnilised jooned on baškiiri kultuuris taandumas, on maagilised koduloomade kaitsmise viisid säilinud.

Artikli eesmärk on analüüsida baškiiride koduloomade maagilisi kaitsevahendeid Baškortostani Vabariigi territooriumil 20. sajandi keskel ja 21. sajandi alguses.

Materjalid ja meetodid

Uurimuse allikaks olid autori välitööde materjalid aastatest 2017, 2019, 2023, mis on kogutud Baškortostani Vabariigi lõuna-, kagu-, lääne-, edela- ja kirdeosas toimunud välitööde ajal, samuti Venemaa Teaduste Akadeemia Ufa

Föderaalse Uurimiskeskuse teadusarhiivi materjalid, töötajate eri aastatest pärit ekspeditsioonide teemakohased fotod ja aruanded. Lisaainestikku saadi Arheoloogia ja Etnograafia Instituudi arheoloogia ja etnograafia muuseumi etnograafilistest kogudest, mis on kogutud Baškortostani Vabariigi, Permi, Kurgani ja Sverdlovski oblasti eri piirkondadest.

Välitööde läbiviimisel kasutati traditsioonilisi etnograafia meetodeid: süva-intervjuu, vaatlus ja pildistamine. Intervjuud viidi läbi baškiiri keeles, mis võimaldas jäädvustada maagiliste esemete kohalikke nimetusi ja tuvastada teatud baškiiri rühmade kohalikke eripärasid.

Uurimistulemused

Baškiiri koduloomade maagilisi kaitsevahendeid on käsitlenud baškiiri etnograafide ja folkloristide monograafiates (Hisamitdinova 2011; Suleimanova 2005; Ilimbetova & Ilimbetov 2012), samuti Venemaa Teaduste Akadeemia Ufa Föderaalse Uurimiskeskuse etnograafia ja folkloristika instituudi folkloristika osakonna ekspeditsioonimaterjalide publikatsioonides (Ekspeditsioonimaterjalid 2004). Mitmeköitelise teadusväljaande "Baškiiri folkloor" üks köide sisaldab rituaalse folkloori juures väikest ülevaadet amulettide ja rahvamaagia kohta (BF 2010). See sisaldab teadlaste ja ekspeditsioonidel osalejate kogutud materjale ning Ufa teadusliku arhiivi fondide käsikirju. Käesolevas artiklis teeb autor kokkuvõtte baškiiride koduloomade kaitsmisega seotud traditsiooniliste maagiliste vahendite kohta.

Baškiiride poolt tänapäevalgi kasutatavatel loomi kaitsvatel amulettidel on iidset juured. Seda kinnitavad nii arheoloogilised materjalid kui ka mütoloogilised arusaamad ja suuline folkloor. Lõuna-Uuralis tehtud arheoloogilistel väljakaevamistel on leitud pronksiajast kuni hiliskeskaegsete matusteni hobuste ja hobusevarustuse osi (ratsmed, valjad, luust ja metallist sabad), loomaluudest valmistatud amulette, samuti riietuse juurde kuulunud metallesemeid karu, hobuse ja teiste loomade kujutistega (Bader & Mažitov *et al.* 1976: 16–33). Baškiiri müütilistes uskumustes on hobune, oinas, lehm, hunt ja karu kultusloomad, kellele omistatakse üleloomulikke võimeid (Ilimbetova & Ilimbetov 2012: 25). Rahvaluules leidub arvukalt eepilisi laule, muistendeid ja muinasjutte, kus loomad tegutsesid inimeste patroonide ja kaitsjatena. Seetõttu on tootemloomade erinevate kehaosade kasutamine amulettidena väga loogiline.

Loomaamuletid olid laialt levinud Baškiiri Vabariigi territooriumil ja väljaspool seda elavate baškiiride seas. Neid kasutati ka siis, kui kariloomad ei siginud ja uskumuse kohaselt oli loomi mõjutanud kuri sõna, kahetus. Karja kaitsmiseks riputati talus üles kodu- ja metsloomade luud. Karja sigivuse

tagamiseks kasutati hobuse, lehma või oina koljut (PMA 1), mis paigutati puupaku või posti külge, suunaga õue poole (PMA 3). Demi baškiirid paigutasid kolju aida välisseinale, nii et looma "pilk" oli suunatud õue sisenejatele (PMA 4). Vabariigi kaguosas (Baimaki rajoon) olid loomakoljud paigutatud rangelt suunaga Kaaba poole (PMA 2). Sarvedega jäärapealuu kohta uskusid baškiirid: "Mida suuremad sarved ja mida rohkem keerde, seda kindlam" (PMA 5).

Loomakoljusid kasutati kariloomade ja ka kogu talu, samuti mesilate kaitseks. Kaitseks kurja silma eest kinnitati loomapealuu paku külge, mesilastarule või riputati posti otsa.

Sarvedega oinapead või oinasarvi kasutati sageli maagilise kaitsevahendina. Sarved kinnitati taluhoonete seintele ja mesilastarule. Inzeri ja Kõzõli jõe ääres elavatel baškiiridel püsib see komme tänaseni (foto 1). Informantide sõnul tahavad nad sellega hoida õnne oma õuel. Amuleti paigaldamisel loeb mulla valjult palve (PMA 8; PMA 10).

Foto 1. Taluhuone seinale naelutatud oinasarved. Baškortostani vabariik, Beloretski rajooni Gabdjukovo küla. Zifa Hasanova foto 2010.

Maagilise kaitseesemena võib kasutada ka lamba või oina esimest selgrootüli, mida heaolu tagamiseks riputati kõrvalhoonete seintele või aedadele (PMA 1; foto 2). Neid luid kasutatakse endiselt paljudes piirkondades. Nii ütlevad demi murdeala baškiirid: "Kaelaluu panime aita, mõnikord mitu tükki nagu mündid,

ja õue seinale riputame neid, nad kaitsevad heaolu” (Ekspeditsioonimaterjalid 2004: 88). Kirdebaškiirid usuvad, et need esemed “aitavad, et loomad oleksid viljakad ja paljuneksid ning järgmisel aastal võiks neid tappa” (PMA 6). Kagu-baškiirid usuvad, et looma selgroog tagab haigustest hoidumise: “Kui luu riputad, siis haigeks ei jää” (PMA 8). Oli juhtumeid, kus maagiline ese seoti nööri kariloomale kaela (PMA 9). Autori arvates on selle luu maagilistel eesmärkidel kasutamine seotud asjaoluga, et just selles kohas lõigatakse tapmise ajal läbi looma elulõng. Ilmselt seetõttu jäeti esimene selgroolüli tallu, et looma hing jääks alles ja aitaks kaasa karja juurdekasvule. Baškiirid suhtuvad tänaseni austusega koduloomade luudesse. Nad ei viska neid ära, koguvad neid ja matavad maasse. 1940.–1990. aastatel kasutati neid seebi keetmisel (PMA 15).

Foto 2. Looma esimene selgroolüli kuuri seinal. Baškortostan, Abzelilovski rajooni Askarovo küla. Zifa Hasanova foto 2019.

Baškortostani tšuvašid uskusid samuti, et looma esimesel selgroolülil on võimas kaitsejõud. Amuletina riputati see aida või elumaja seinale.¹ Sarnane traditsioon oli iseloomulik ka Kesk-Aasia rahvastele, näiteks turkmeenidele (Vinnikov 1969: 272) ja usbekkidele (Šanijazov & Islamov 1981: 42).

Lisaks koduloomade luudele kasutasid baškiirid amulettidena metsloomade, eelkõige hundi ja karu luid. Neid loomi peeti müütilisteks, baškiirid pidasid neid isandateks, jahimeeste ja kariloomade kaitsjateks jne. Näiteks eeposes “Ural-batõr” on karu inimpäritolu. Karja sigimise tagamiseks matsid baškiirid karu kolju karjaõue või riputasid selle karjaõue posti külge (Hisamitdinova 2011:

41). Karja kaitsmiseks kurjade jõudude eest riputati talli (või aita) hundisaba või hundikarvad. Nii hundi kui ka karu pealuu võidi matta lauda lävepaku või värava alla (Hisamitdinova 2011: 122). Vabariigi kaguosas kasutati hundi jalaluud (põlveluud) maja kaitseks (PMA 5).

Mesilates riputasid baškiirid samal eesmärgil tarude juurde karu või hundi pealuu, uskudes, et need tõrjuvad mesilashaigusi (Hisamitdinova 2011: 41).

On tähelepanuväärne, et baškiirid valmistasid sadula esiosa looma- (hobune, karu), linnu- (part) või maopea kujulisena (foto 3). Uskumuste kohaselt kaitseksid need nii looma (hobust) kui ka omanikku. Tänapäeval on see traditsioon peaaegu kadunud, seda mäletavad üksnes vanemad inimesed.

Foto 3. Puidust sadul. Esiküljel on kriipsutatud inimese näo kujutis. Baškortostan, Abzelilovski rajooni Askarovo küla. Askarovo Kohaliku Ajaloo Muuseum. Zifa Hasanova foto 2019.

Nagu paljud Venemaa rahvad, on baškiirid pikka aega uskunud metalli maagiasse. Metall sümboliseerib jõudu, kindlust, kõvadust ja haavamatust. Kõiki rauast esemeid kasutatakse kaitse- ja puhastavas maagias. Baškiirid kasutavad endiselt teravaid raudesemeid karja ja talude kaitseks peaaegu kogu vabariigis. Nii pistetakse nugasid, kirveid, vikatitükke, hangusid (ilma käepidemeta) ja sirpe küüni seintesse. Mõnikord pannakse need enne uste ööseks sulgemist lävepakule. Informandid selgitavad, et tänu sellele ei pääse “mustad jõud” kariloomade juurde ega häiri neid pimedal ajal. Eriti püütakse kaitsta lehmi

enne ja pärast poegimist (PMA 10; PMA 11). Sama traditsioon on tuntud ka idaslaavlaste seas: “Vastsündinud vasikate toomisel tuppa sooja – pane raudese lävepaku alla” (Žuravljov 1994: 44).

Ka vabariigi kaguosa baškiirid kasutavad heaolu säilitamiseks metall-esemeid (PMA 2; PMA 10). Spetsiaalselt majandushoonete vahele püstitatud 3-5 meetri kõrguse puuposti külge kinnitatakse kasutatud vikatitera, mille teravik on suunatud ülespoole. Teravik püütakse suunata Meka poole (foto 4). Paigaldamise järel kutsutakse küla mulla lugema palvet (*aiat*) pühast Korraanist. See rituaal esindab baškiiride usku metalli ja palve jõudu. Baškortostani Vabariigi Baimaki rajoonis usutakse, et raudvikat kaitseb mitte ainult “kurjade vaimude, vaid ka Baba Jagaa (*məsekəi əbeiʒən*) eest”. Usutakse, et kui nad lendavad öösel maja juurde ja istuvad kogemata vikatile, siis kahjustavad nad oma saba ja lendavad kiirelt minema (PMA 11).

Foto 4. Kaaba poole suunatud vikat. Baškortostan, Abzelilovski rajooni Hamitovo küla. Zifa Hasanova foto 2019.

Baškortostani Vabariigi Išimbai rajoonis kasutavad baškiirid koduloomade kaitseks vikatit ja hobuserauda: “Viimastel aastatel kannatasid minu hobused erinevate haiguste käes. Võtsin vana vikati, hobuseraua ja kutsusin mulla. Ta luges palve, pärast seda riputasin need amuletid üles ja haigused kadusid” (PMA 7).

Hobuseraud naelutati üldjuhul lävele, karjaia sissepääsu või kõrvalhoonete uste kohale. Rangelt jälgiti, et seda oli tööpoolest kasutatud hobuserauana ja

informaatorite sõnul oli tähtis, et see oleks leitud maapinnalt (Ekspeditsiooni-materjalid 2004: 75).

Oluline on lisada, et hobuserauda naelutades ütlevad baškiirid alati:

*Shaitan kilmahen esen,
Harem kermahen esen,
Tel-tesh baçmahyn esen,
Barekat kasmakhyn esen!*

[Et šaitan ei tuleks,
Et soovimatu ei saaks siseneda
Et kuulujutt ja eelarvamus ei valitseks,
Et heaolu ei lahkuks!]
(Hisamitdinova 2011: 145).

Baškiirid usuvad jätkuvalt hobuseraua kaitsefunktsiooni. Kui nad ei leia tõelist hobuserauda, asendavad nad selle sarnase metallesemega. Välitöödel kohtasime üsna palju selliseid juhtumeid. Baškiirid usuvad hobuseraua maagilisse jõudu, millega see peletab minema karja haigused ja kurjad jõud, mis kiusavad karja ja võtavad lehmadel piimaanni, tapavad noori loomi jne (foto 5).

Foto 5. Hobuseraua imitatsioon postil. Baškortostani Vabariik, Abzelilovski rajooni Burangulovo küla. Zifa Hasanova foto 2019.

Baškiirid usuvad endiselt ka erksavärviliste esemete kaitseomadustesse ja eeldavad, et inimesi ja loomi võib kahjustada kuri silm. Et kaitsta loomi kurja silma eest, punusid nad hobuse lakka erksavärvilisi riideribasid ja enne poegimist sidusid lehma saba külge punase riideriba (PMA 8). Kirdebaškiirid kasutasid kolmevärvilisi riideribasid (PMA 6), samas kagubaškiirid kasutasid ainult ühevärvilist riiet: “Me seome punase riide vastsündinud looma kaela ümber, et džinn teda ümber ei vahetaks” (PMA 12). See traditsioon on omane paljudele Uurali-Volga piirkonna rahvastele, näiteks ka udmurtidele (Minnijahmetova 2003: 153).

Mõnikord tehakse vastsündinud vasikale, tallele, varsale, aga ka lastele tahma või kivisöe abil otsmiku keskele märk. Arvatakse, et “kuri silm” jääb selle peale pidama ja kaotab oma kahjustava jõu.

Kaitseks haiguste, hädade ja õnnetuste vastu sidusid baškiirid kariloomade sarvede ja hobuste laka külge kolmnurkse araabiakeelse väljakirjutuse Koraani teatud palvetest (*betehu* – PMA 13).

Kurjade jõudude õuest ja majapidamishoonetest peletamiseks kasutasid baškiirid ka helimaagiati, selleks taoti raudesemega vastu metallanumat. Rituaali läbiviimiseks tuli teha õues müra tekitades mitu ringi. Pärast visati kõik rituaalis kasutatud metallesemad prügimäele, sest need leiti olevat muutunud “ebapuhasteks”, mistõttu ei saa neid igapäevaelus kasutada (PMA 14).

Firduras Hisamitdinova ja Margarita Suleimanova märgivad, et puud ja pöösad, eelkõige kadakas ja pihlakas, on uskumuste kohaselt varustatud apotroopiliste omadustega. Baškiiri uskumuste kohaselt peetakse pihlakat tõhusaks vahendiks kurjade vaimude vastu. Lammaste ja kitsede villa sisse punuti pihlaka kuivatatud marjadest “nööbid” (Suleimanova 2005: 23). Tiinetele lehmade ja noorte koduloomade külge seoti pihlakaoksi või kuivatatud marju (Hisamitdinova 2011: 276). Kaitseks pahade vaimude eest torgati aitade ja kõrvalhoonete seintel erinevatesse kohtadesse pihlakaoksi. Kurja silma eest kaitsmiseks seoti neid nööri ka lehmadele sarvedesse ja lammaste külge (PMA 15). Baškiiride sõnul oli kadakal sama jõud. Kadaka oksad kinnitati või naelutati karjaaedade ja lautade külge. Baškortostani Vabariigi Zilairi rajoonis kasutatakse kadakaoksa karja väljaajamisel ja noorloomade rituaalseks löömiseks. Eesmärgiks on haiguste tõrjumine ja karja hukkumise vältimine (Hisamitdinova 2011: 80).

Kadakaoksi koos erinevate ravimtaimede või kasekäsnaga kasutatakse majade, karjaaedade ja mesilate suitsuga puhastamiseks. Eriti hoolikalt suitsutati nurki, sest arvati, et seal elavad “ebapuhtad jõud”. Firduras Hisamitdinova kirjutab, et see sobib nii kurjadest jõududest puhastamiseks kui ka tervendavaks maagiaks (Hisamitdinova 2011: 55), seetõttu suitsutati kurja silma tõrjumiseks vastsündinud varssasid, vasikaid, tallesid villa või riidetükkide suitsuga. Koduloomade haiguste korral saadi “puhastustuli” tuleraua ja taela

abil, ja sellega suitsutati kõiki loomi ja karja ruume (Hisamitdinova 2011: 55). Pihlakat ja kadakat peavad maagilise jõuga põõsasteks ka Siberi tatarlased (Valejev 2023).

Kurja silma peletamiseks kasutasid baškiirid igal pool ka soola, millele mulla palve peale luges. Sool lahustati vees ja pritsiti selle veega koduloomi, pesti nõiutud lüpsilehmade udaraid jne (PMA 13). Baškortostani Vabariigi Buržani rajoonis ei puudutata soolalahust kätega, vaid pritsitakse seda loomale kaseviha abil (PMA 16).

Et vältida haiguste ja õnnetuste nakkamist, kaitsesid baškiirid ka piimatooteid. Varem seoti selleks lüpsiku külge kivi-amuletid. Sellised esemed on hoiul Venemaa Teaduste Akadeemia Ufa Föderaalse Uurimiskeskuse R. Kuzejevi nimelise etnoloogiliste uuringute instituudi (VTA UFUK EUI) arheoloogia ja etnograafia muuseumis (OF nr 888-5, 421-15, 420-40) (foto 6). See viitab asjaolule, et baškiirid on ammudest aegadest kummardanud kive ja mägesid. Autori arvates on kivi kui amuleti kasutamine väga vana ja stabiilne tava baškiiri rahvamaagias.

Foto 6. Karja kaitseks mõeldud amuletikivi. See seoti nõõriga piimanõu külge. Ziantšurinski rajooni Maloje Baidavletovo küla. VTA UFUK EUI arheoloogia ja etnograafia muuseum, nr 888-5. Zifa Kasanova foto 2023.

Praegu kuuluvad baškiiride kaitse- või ravimaagia arsenalis ka mittetraditsioonilised maagilised kaitsevahendid: ajalehtedest, ajakirjadest ja eriti internetist leitud rituaalid ja loitsud. Need pärinevad enamasti rahvusvahelistest internetipoodidest ja inimestelt, kes deklareerivad end maagiks, nõiduseteadjateks, ostetakse erinevaid amulette, mida saab kasutada lemmikloomade ohutuseks tagamiseks ja sigivuse suurendamiseks jne.

Järeldused

Maagilised esemed ja amuletid, mis esmakordselt ilmusid kauges minevikus, on kindlalt juurdunud baškiiride rituaalipraktikasse ega ole kaotanud oma tähtsust tänapäevani. Autori poolt erinevate baškiiri territoriaalsete rühmade käest kogutud välitööde materjalid näitavad, et baškiirid on tänapäevani säilitanud traditsioonilisi karja maagilise kaitse viise. Nad kasutavad loomse ja taimse päritoluga amulette, puhastavad neid ravimtaimedega suitsutades. Sageli kasutatakse ka soola, mille peale mulla loeb palve. Laialdaselt kasutati ka metallesemeid – teelt leitud hobuserauda (mõnikord asendati see kujult sarnase metallesemega), vikateid jne. Baškiiride lemmikkaitsevahendiks kurja silma ja kurjade jõudude vastu on olnud amuletid – *betehu*. Viimastel aastakümnetel on baškiirid hakanud kasutama ka mitmesuguseid internetist leitud vahendeid ja amulette.

Tõlkinud Mare Kõiva

Tänusõnad

Artikkel on kirjutatud Venemaa Teaduste Akadeemia riikliku projekti IEI YFITS RAN 2025 nr 1024031800139-2-6.5.1. raames.

Kommentaar

¹ Suulisest vestlusest etnograaf Igor Petroviga.

Allikad

PMA = Autori välitööde materjalid, välitööd viidi enamasti läbi Baškortostani Vabariigis.

PMA1 = PMA 2019. Abzelilovski rajoon, Askarovo küla. M. Š. Nurgalina, snd 1927.

PMA 2 = PMA 2023. Baimaki rajoon, Verkhnetagirovo küla. S. G. Nurgalina, snd 1928.

PMA 3 = PMA 2023. Tšeljabinski oblast, Arkaimi asula. I. I. Davletkulov, snd 1956.

PMA 4 = PMA 2023. Alšejevski rajoon, Idrisovo küla. R. S. Muftieva, snd 1957.

PMA 5 = PMA 2023. Baimaki rajoon, Aminevo küla. S. A. Bajazitva, snd 1955.

PMA 6 = PMA 2023. Duvani rajoon, Starokhalilovo küla. Salvestatud M. D. Husainova, snd 1964.

PMA 7 = PMA 2023. Išimbai rajoon, Kulgunovo küla. M. M. Mustafin, snd 1963.

PMA 8 = PMA 2023. Abzelilovski rajoon, Saitkulovo külas. J. I. Gimalova, snd 1937.

PMA 9 = PMA 2023. Baimaki rajoon, Temjassovo küla. S. G. Valejev, snd 1934.

PMA 10 = PMA 2023. Beloretski rajoon, Šigaevõ küla. A. A. Salmanova (Galiullina), snd 1942.

PMA 11 = PMA 2023. Baimaki rajoon, Kusejevo küla. V. R. Latypova, snd 1969.

PMA 12 = PMA 2023. Abzelilovski rajoon, Saitkulovo külas. Ya. Y. Kamalova, snd 1960.

PMA 13 = PMA 2019. Abzelilovski rajoon, Utjaganovo küla. H. Š. Abubakirova, snd 1943.

PMA 14 = PMA 2019. Baimaki rajoon, Ishmukhametovo küla. A. D. Buranovalt, snd 1952.

PMA 15 = PMA 2023. Baimaki rajoon, küla Tubinsk. G. M. Gibadatovilt, snd 1957.

PMA 16 = PMA 2023. Burzjanski rajoon, Abdulmambetovo küla. R. A. Usmanovalt (Šigapova), snd 1963.

Kirjandus

Bader & Mažitov *et al.* 1976 = Bader, Otto (vast toim) & Mazhitov, Niiáz & Smirnov, Aleksei (toim). *Arkheologičeskaja karta Bashkirii*. Moskva: Nauka.

BF 2010 = Zaripov, Nur & Iusupov, Rinat (toim). *Bashkirkoe narodnoe tvorčestvo* 12. Obriadovyi fol'klor. Ufa: Kitap.

Ekspeditsioonimaterjalid 2004. *Materialy Ehkspeditsii: Al'sheevskii raion*. Ufa: BR MM RUGMU.

Hisamitdinova 2011 = Khisamitdinova, Firduras. *Slovar' bashkirkoi mifologii*. Ufa: IJaL UNTS RAN.

Ilimbetova, A. F. & Ilimbetov F. F. 2012. *Kul't životnykh v miforitual'noi traditsii bashkir*. 2-e izd., ispr. i dop. Ufa: Gilem.

Minnijahmetova 2003 = Minniakhmetova, Tatiana. *Traditsionnye obriady zakamskikh udmurtov*. Struktura. Semantika. Fol'klor. Tartu: Tartu University Press.

Suleimanova, Margarita 2005. *Doislamskie verovaniia i obriady bashkir*. Ufa: RIO BashGU.

Šanijazov & Ismailov 1981 = Shaniiazov, Karim & Ismailov Khaet. *Etnograficheskie očerki material'noi kul'tury uzbekov konets XIX – nachalo XX v.* Tashkent: Izd-vo Fan Uzbekskoi SSR.

Žuravljov 1994 = Zhuravlev, A. F. 1994. Domashnii skot: v pover'jah i magii vostochnykh slavjan [Kodukarjad: idaslaavlaste uskumustes ja maagias]. Moskva: Indrik.

Valejev 2023 = Valeev, F. T. *Oberegi kak perezhitok doislamskikh verovanii u sibirskikh tatar (po dannym polevykh etnograficheskikh nabliudenii v raionakh Omskoi i Tiimenskoi oblasti)* [E-publication] (<http://Annales.info/sibir/small/valeev.htm> – 21.03.2025).

Vinnikov, Iakov 1969. *Khoziaistvo kul'tura i byt sel'skogo naseleniia Turkmenskoi SSR*. Moskva: Nauka.

Summary

Magical means of protection of domestic animals among the Bashkirs

Zifa Khasanova

Scientific Associate

Institute of Ethnological Research of the Ufa Federal Research Center
of the Russian Academy of Sciences

Zifa.83@mail.ru

Keywords: Bashkirs, domestic animals, magic, amulets, verbal magic

The purpose of the article is to analyse magical means of protecting domestic animals in the territory of the Bashkirs' Bashkortostan Republic in the middle of the 20th century and the beginning of the 21st century. To protect their domestic animals against evil spirits and illnesses, the Bashkirs used amulets, metal objects, natural stones, etc. Magical objects and amulets with a long tradition are firmly rooted in the ritual customs of the Bashkirs and continue in their relevance today. This is attested to by the author's fieldwork materials, which derive from various territorial groups. In the last decades the Bashkirs have begun using materials and amulets available on the internet.

Zifa Hasanova (PhD) on Baškortostani Vabariigi R. G. Kuzejevi nimelise Ufa Föderaalse Uurimiskeskuse Etnoloogiauuringute Instituudi etnoloogia osakonna teadur, kes uurib baškiiride ajalugu ja etnograafiat.

Zifa Khasanova (PhD) is a researcher at the ethnology department of the Ethnological Research Institute of the R. G. Kuzejev Ufa Federal Research Centre in the Republic of Bashkortostan. She conducts research on the history and ethnography of the Bashkirs.

ORCID 0000-0002-3479-5804

Zifa.83@mail.ru